

Pachuta, Leszek

Kapłan jako nadzwyczajny szafarz sakramentu bierzmowania na mocy rozporządzenia Stolicy Apostolskiej : sytuacja prawna od Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Warszawskie Studia Pastoralne 17, 213-244

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. LESZEK PACHUTA *

**KAPŁAN JAKO NADZWYCZAJNY SZAFARZ
SAKRAMENTU BIERZMOWANIA NA MOCY
ROZPORZĄDZENIA STOLICY APOSTOLSKIEJ.
SYTUACJA PRAWNA OD *KODEKSU PRAWA
KANONICZNEGO Z 1917 ROKU DO KODEKSU
PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU***

*Priest as an extraordinary minister of the sacrament
of confirmation by virtue of regulations of the holy see.
Legal situation from the code of canon law of 1917
to the code of canon law of 1983*

Pomiędzy promulgacją Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1917 roku a ogłoszeniem dekretu „*Spiritus Sancti munera*” w 1946 roku Stolica Apostolska wydała kilka dokumentów, bądź to rozszerzających uprawnienia kapłanów jako nadzwyczajnych szafarzy sakramentu bierzmowania, bądź to podtrzymujących surową dyscyplinę w tym zakresie. Dopiero po prze-

*Ks. Leszek Pachuta – kapłan diecezji sandomierskiej. Na KUL w Lublinie zdał licencjat z prawa kanonicznego. Od 1993 roku jest dyrektorem Wydawnictwa Diecezjalnego i Drukarni w Sandomierzu. Jest jednocześnie doktorantem na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie, specjalizacja homiletyka.

analizowaniu tych dokumentów będzie można stwierdzić, że wydanie dekretu „*Spiritus Sancti munera*” było rzeczywiście przełomowym wydarzeniem w ustawodawstwie kościelnym odnośnie do kapłana jako szafarza sakramentu bierzmowania.

Na początku swego pontyfikatu Pius XI pozwolił udzielać bierzmowania nuncjuszom, internuncjuszom i delegatom apostolskim na całym obszarze podległym ich jurysdykcji oraz w czasie trwania ich podróży morskiej, zarówno kiedy udawali się na miejsce swej misji, jak i w drodze powrotnej¹. Ponadto Pius XI pozwolił im subdelegować władzę bierzmowania zwyczajnym kapłanom, wyróżniającym się cnotą i zdrową nauką, tam, gdzie nie ma biskupów, ale tylko na określony czas i z zachowaniem przepisów zawartych w kan. 78 § 1; 782 § 4 i 784².

W związku z licznymi prośbami biskupów Europy, kierowanymi do Stolicy Apostolskiej, a dotyczącymi pozwolenia na udzielanie sakramentu bierzmowania przez zwykłych kapłanów, Święta Kongregacja Sakramentów dnia 21 stycznia 1924 roku wydała oświadczenie, w którym orzekła, że nie należy odstępować od dotychczasowej surowej praktyki w tej dziedzinie³. To oświadczenie wyjaśniało też, że poza Ameryką Łacińską, gdzie ze względu na specyficzne warunki udzielano zwyczajnym kapłanom władzy bierzmowania, upoważnienie to nie będzie przyznawane. Biskupom zaś radziło, by zamiast ubiegać się o pozwolenie dla kapłanów, raczej starali się o biskupa sufragana albo o pomoc biskupa sąsiada⁴. Dnia 26 stycznia 1924 roku oświadczenie to zatwierdził papież Pius XI⁵.

¹ Por. M. Conte a Coronata, *Institutiones Iuris Canonici*, Index Rerum et Appendices, Taurini 1951, vol. V, s. 236.

² Por. *tamże*, s. 234.

³ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 27 (1935), s. 14.

⁴ Por. T. Szwagrzyk, *Szafarz nadzwyczajny Sakramentu Bierzmowania*, „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*” 11 (1958), nr 2, s. 146.

⁵ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 27 (1935), s. 14.

Na wyjątkowe ustępstwa, w związku z ich specyficzną sytuacją, poszła Stolica Apostolska ordynariuszom Chin. W dokumentach I Synodu Chińskiego z 1924 roku w art. 273 czytamy: „Na mocy indultu Stolicy Apostolskiej ordynariusze miejsca mogą delegować wszystkich swoich kapłanów do ważnego i godziwego udzielania sakramentu bierzmowania wiernym, zarówno dorosłym, jak i dzieciom, którzy znajdują się w obliczu śmierci, również w miejscu rezydencji biskupa, kiedy biskup jest nieobecny lub ma poważną przeszkodę”⁶.

Dnia 20 maja 1934 roku Święta Kongregacja Sakramentów wydała dokument zatytułowany: „Instructio pro simpliciter sacerdote sacramentum confirmationis ex Sedis Apostolicae delegatione administrandae”⁷. Instrukcja ta zawiera przejrzyste zestawienie orzeczeń Stolicy Apostolskiej, wydanych do tego czasu oraz dokładne pouczenia o udzielaniu bierzmowania przez zwyczajnego kapłana. Z analizy tej instrukcji wynika, że Stolica Apostolska niejako tylko przymuszona deleguje nadzwyczajnego szafarza w niezwykłych okolicznościach miejsca i czasu, ze względu na poważną i nagłą przyczynę, co dzieje się bardzo rzadko. Według niektórych autorów instrukcja ta jeszcze bardziej zaostrzyła wymagania stawiane kapłanom jako nadzwyczajnym szafarzom sakramentu bierzmowania⁸. Przypomniła ona normy zawarte w instrukcji Stolicy Apostolskiej z 1924 roku, mówiące o tym, że poza Ameryką Łacińską nie będą udzielane indulty zezwalające bierzmować zwykłym kapłanom, a jeśli biskup nie będzie mógł wybierzmować wszystkich swoich wiernych, to niech stara się albo o biskupa pomocniczego, albo o pomoc biskupa sąsiada. Jeśli jednak bę-

⁶ „Apollinaris”, *Commentarius iuris canonici*, Romae 22 (1949), s. 76.

⁷ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 27 (1935), s. 11n.

⁸ Por. R. Dworecki, *Szafarz sakramentu bierzmowania w Kościele Zachodnim*, mps, Biblioteka KUL, Lublin 1960, s. 151.

dzie jakaś konieczność delegowania kapłana do udzielania bierzmowania, to instrukcja żąda, aby miał on przywilej noszenia insygniów, jakie przysługują protonotariuszowi apostołskiemu⁹. Prawodawca ma tu na myśli, aby cześć należna sakramentowi bierzmowania nie doznała uszczerbku¹⁰.

Przywołane tu dokumenty, wydane przez Świętą Kongregację Sakramentów, świadczą o tym, że prawodawca uważa, iż sakramentu bierzmowania winni udzielać zwyczajni jego szafarze, a więc biskupi. Dlatego wydanie dekretu „*Spiritus Sancti munera*”, który udzielił w szerokim zakresie władzy bierzmowania kapłanom pracującym w duszpasterstwie i odrzucił warunek posiadania przez nich godności kościelnej, było wydarzeniem przełomowym w rozwoju instytucji kapłana jako szafarza bierzmowania.

1. Dekret Św. Kongregacji Sakramentów „*Spiritus Sancti munera*” z dnia 14 września 1946 roku

Główną przyczyną, skłaniającą Stolicę Apostolską do wydania dnia 14 września 1946 roku tego Dekretu, była troska o dobro dusz. Chociaż sakrament bierzmowania nie jest konieczny do zbawienia, jednakże daje człowiekowi umocnienie i przynosi wielkie dary i łaski Ducha Świętego, bardzo cenne dla życia chrześcijańskiego na ziemi i dla chwały wiecznej w niebie¹¹. Stolica Apostolska widziała tragedię II wojny światowej, dużą umieralność dzieci oraz to, że wiele osób do-

⁹ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 27 (1935), s. 13.

¹⁰ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz sakramentu bierzmowania*, „*Prawo Kanoniczne*” 25 (1982), nr 3-4, s. 144.

¹¹ Por. S. Wójcik, *Bierzmowanie ciężko chorych w niebezpieczeństwie śmierci*, „*Homo Dei*” 18 (1949), nr 1, s. 96n.

rosłych, które z różnych przyczyn w wieku dziecięcym nie przyjęły bierzmowania - bez niego umierały. W tej sytuacji wierni Kościoła Zachodniego byli w gorszej sytuacji niż wierni Kościoła Wschodniego, gdzie dzieciom zaraz po chrzcie udziela się bierzmowania.¹²

Na długo przed ogłoszeniem tego Dekretu odzywały się głosy prawników i teologów wyrażające propozycje, jak zaradzić temu przykremu zjawisku, jakie istnieje w Kościele Zachodnim¹³. Ojciec Święty Pius XII, biorąc pod uwagę ważność tego problemu i pragnąc służyć zbawieniu dusz, polecił Świętej Kongregacji Sakramentów, aby sprawę tę pilnie i dokładnie rozpatrzyła na swoich zebraniach plenarnych, zastrzegając sobie ostateczne rozstrzygnięcie przedstawionych wniosków¹⁴. Kongregacja, wykonując polecenie papieża, opracowała projekt dekretu i przedłożyła go ocenie kardynałów. Po zasięgnięciu opinii kolegium kardynalskiego, Pius XII dnia 6 maja 1946 roku polecił wydać Dekret. Dnia 14 września ukazał się dekret Świętej Kongregacji Sakramentów „O udzielaniu bierzmowania tym, którzy z powodu ciężkiej choroby znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci”¹⁵.

Uprawnienie zawarte w tym Dekrecie ma charakter przywileju. Jest to uprawnienie stałe, udzielone na czas nieograniczony i KPK traktuje takie upoważnienie jako *privilegium praeter ius*¹⁶. Jest to rzeczowy i wieczysty przywilej nadany przez papieża. Przywilejem rzeczowym jest on dlatego, że nie jest przywiązany do osoby proboszcza, lecz do jego

¹² Por. „Acta Apostolicae Sedis” 38 (1946), 350; por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 144.

¹³ Por. A. Vermeersch, J. Creusen, *Epitome iuris canonici*, Romae 1940, vol. II, nr 66, s. 37; zob. też R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 155.

¹⁴ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 38 (1946), 351.

¹⁵ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 38 (1946), 353n.

¹⁶ Por. kan. 66 § 1.

urzędu. Przywilej ten uzupełnia więc władzę proboszcza, jaka przysługuje mu z prawa powszechnego. Zaś przywilejem wieczystym jest dlatego, że dany jest na czas nieograniczony¹⁷. Zasady interpretacji takich uprawnień są podane w Kodeksie Prawa Kanonicznego w kanonach 67 i 68. Jak wynika z tych kanonów, przy interpretowaniu przywileju nie wolno ani rozszerzać, ani zawężyć, ani też ograniczać jego treści. Dekret dokładnie wylicza kapłanów, którzy na jego podstawie mogą bierzmować jako nadzwyczajni szafarze. Wyliczenie to ma charakter taksatywny, a nie przykładowy. Wobec tego pod żadnym pozorem nie wolno tego uprawnienia rozciągać na inne osoby niewymienione w Dekrecie, i to pod sankcją nieważności sakramentu¹⁸.

Dekret wylicza następujące osoby jako uprawnione do udzielania sakramentu bierzmowania:

A. Proboszcz terytorialny

Chodzi tu o proboszcza, który posiada własne terytorium z kościołem, któremu wierni podlegają z racji miejsca (*parochus proprio territorio gaudens*)¹⁹. Pod nazwą proboszcza należy tu rozumieć jakiegokolwiek proboszcza lokalnego, a więc niezależnie od tego, czy jest on proboszczem należącym do kleru diecezjalnego czy zakonnikiem, usuwalnym, czy nieusuwalnym, wyjętym czy niewyjętym spod jurysdykcji miejscowego ordynariusza²⁰. Proboszczowi przysługuje władza bierzmowania od chwili objęcia w posiadanie urzędu (*beneficium*)²¹,

¹⁷ Por. kan. 70.

¹⁸ Por. J. Rybczyk, *Proboszcz jako minister nadzwyczajny Sakramentu Bierzmowania*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 38 (1957), s. 112.

¹⁹ Por. tamże; M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 146.

²⁰ Por. T. Szwagrzyk, *dz. cyt.*, s. 147.

²¹ Por. kan. 1444; I. Grabowski, *Bierzmowanie w ustawodawstwie kościelnym*, „Ateneum Kapłańskie” 49 (1948), s. 450.

o ile nie ściągnął na siebie jakieś kary, która zabraniałaby mu sprawowania sakramentów. Jak wynika z kan. 460, w każdej parafii powinien być tylko jeden proboszcz, stąd tylko jemu jednemu na mocy Dekretu przysługuje władza udzielania bierzmowania, chociaż są w parafii inni kapłani pełniący obowiązki duszpasterskie²². Proboszcz nie może również delegować władzy bierzmowania innemu kapłanowi, na przykład wikariuszowi czy rektorowi²³. Władza ta jest osobista i terytorialna, to znaczy tylko sam proboszcz może bierzmować i tylko w obrębie swojej parafii, natomiast poza parafią nie ma prawa bierzmować nawet swoich parafian. Grabowski podaje taki przykład: Wyjeżdża proboszcz ze swoimi parafianami na odpust do jakiejś innej parafii. Jeśli tam zachoruje ktoś z jego parafian i prosi go o udzielenie bierzmowania, nie może jednak tego uczynić, lecz winien zwrócić się do miejscowego proboszcza²⁴. Jest jeszcze inna kategoria proboszczów, którym wierni podlegają nie ze względu na zamieszkanie stałe lub czasowe w danej parafii, ale ze względu na przynależność do określonej grupy społecznej, narodowościowej, obrządkowej, zawodowej, rodzinnej²⁵. Takiego proboszcza Kodeks nazywa personalnym (osobowym). Proboszczami personalnymi są kapelani wojskowi, nadworni, rodzinni, narodowościowi²⁶. Mogą oni być proboszczami czysto osobowymi (*mere personales*), wtedy nie mają żadnego terytorium, które ograniczałoby ich władzę. Tworzą oni parafie personalne tam, gdzie znajdują się ich wierni. Proboszczowie czysto personalni nie posiadają władzy bierzmowania²⁷. Wła-

²² Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 159n.; I. Grabowski, *dz. cyt.*, s. 450.

²³ Por. I. Grabowski, *dz. cyt.*, s. 450.

²⁴ Por. *tamże*.

²⁵ Por. kan. 216 § 4.

²⁶ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 161.

²⁷ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 38 (1946), s. 352; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 162.

dza proboszcza personalnego może być oznaczona co do określonej grupy osób, na przykład pewnej narodowości i na pewnym terytorium, na którym jego władza proboszczowska w stosunku do tych osób jest jemu wyłącznie zarezerwowana. Taki proboszcz osobowy może bierzmować²⁸. Władzę bierzmowania posiada również proboszcz osobowy, który na określonym terytorium wykonuje jurysdykcję łącznie (*cumulative*) z proboszczem terytorialnym lub osobowym²⁹. Taki proboszcz nazywa się proboszczem osobowym mieszanym (*parochus personalis mixtus*). Jeżeli proboszcz personalny sprawuje swą władzę w granicach jakiegoś terytorium, na którym jest również proboszcz miejscowy, to obaj proboszczowie mogą bierzmować wszystkich wiernych, którzy tam mieszkają. Oznacza to, że proboszcz terytorialny może bierzmować podwładnych proboszcza personalnego i proboszcz personalny – podwładnych proboszcza miejscowego³⁰. Dla uniknięcia nieporozumień proboszczowie ci winni się porozumieć. Może zajść taka sytuacja, gdy na danym terytorium są wierni różnych narodowości, albo w wypadku przesiedlenia wiernych z ich duszpasterzem do innej parafii, gdzie duszpasterstwo wykonuje miejscowy proboszcz³¹. Tak więc na mocy dekretu „*Spiritus Sancti munera*” władzę bierzmowania posiadają proboszczowie osobowi, mający wyłączną jurysdykcję co do określonych osób na danym terytorium oraz proboszczowie osobowi mieszani, sprawujący na określonym terytorium wspólnie władzę z proboszczem terytorialnym lub innym proboszczem personalnym³². Dekret wyklucza tylko proboszczów czysto personalnych. W myśl bowiem Dekretu podstawowym warunkiem do

²⁸ P. Maroto, *Institutiones Iuris Canonici*, Matriti 1919, vol. II, s. 115.

²⁹ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 146.

³⁰ Por. I. Grabowski, *dz. cyt.*, s. 450n.

³¹ Por. *tamże*.

³² Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 162.

korzystania z jego uprawnień jest posiadanie terytorium przynajmniej na sposób łączny (*cumulative*).³³ Takimi proboszczami osobowymi, posiadającymi terytorium na sposób kumulatywny, są kapelani emigrantów, którzy zgodnie z zarządzeniem Konstytucji Apostolskiej „*Exsul Familia*”, z roku 1952, pełnią opiekę duszpasterską nad emigrantami, wychodźcami i uciekinierami, którzy byli zmuszeni opuścić swój kraj rodzinny z powodu prześladowań lub nędzy materialnej³⁴. Słynni kanoniści, tacy jak: Zerba, Grossignani, Onclin, Delchard³⁵ uważają, że również quasi-proboszczowie na terenach misyjnych³⁶ posiadają władzę bierzmowania na mocy dekretu „*Spiritus Sancti munera*”, chociaż nie zostają oni w nim bezpośrednio wymieniani. Albowiem w myśl Kodeksu Prawa Kanonicznego³⁷ według ogólnych norm prawnych odnoszących się do proboszczów, quasi-proboszczowie są z nimi zrównani. Opinię tę potwierdziła Święta Kongregacja Rozkrzewiania Wiary dnia 7 lipca 1947 roku³⁸, orzekając, że quasi-proboszczowie na terenach misyjnych mogą udzielać bierzmowania na mocy dekretu „*Spiritus Sancti munera*” na równi z proboszczami.

B. Wikariusz aktualny

W sytuacji, gdy proboszczem parafii jest osoba moralna (*parochus habitualis*), na przykład klasztor, kapituła, wówczas duszpasterstwo w tej parafii spełnia wikariusz aktualny. Na mocy dekretu „*Spiritus Sancti munera*” jest on upoważniony do bierzmowania. Wikariusz aktualny sprawuje swą władzę w zastęp-

³³ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 38 (1946), s. 352.

³⁴ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 44 (1952), s. 649n.; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 162 n.

³⁵ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 161.

³⁶ Por. kan. 216 § 3.

³⁷ Por. kan. 451 § 2 nr 1.

³⁸ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 160.

stwie osoby moralnej i z tytułu zastępstwa nazywa się wikariuszem, praktycznie jednak spełnia obowiązki proboszcza. Przysługują mu wszystkie prawa, jakie posiada proboszcz i ma też wszystkie obowiązki, jakie spoczywają na proboszczu z prawa powszechnego³⁹ i statutów diecezjalnych⁴⁰. Ze względu na zakres wykonywanych czynności można go nazwać proboszczem parafii zakonnej, kapitułnej⁴¹. Do niego należy całkowita troska duszpasterska (*cura animarum*) w powierzonej jemu parafii. Najczęściej wikariusza aktualnego można spotkać przy kościołach katedralnych i kolegiackich, o ile przy tych kościołach istnieje prawnie erygowana kapituła i parafia jest pełnym prawem (*pleno iure*) inkorporowana do tej kapituły⁴². Ponadto wikariusza aktualnego ustanawia się w parafiach zakonnych, o ile parafia taka jest w taki sam sposób inkorporowana do zakonu⁴³. Racja, dla której Dekret przyznaje władzę bierzmowania wikariuszowi aktualnemu, jest oczywista, albowiem do niego należy wyłączna troska duszpasterska w parafii połączonej pełnym prawem z osobą moralną, jak kapituła, zakon lub zgromadzenie; gdyby nie posiadał władzy bierzmowania, to wierni należący do tej parafii byłiby w gorszym położeniu niż wierni innych parafii, gdzie proboszczowie są szafarzami tego sakramentu⁴⁴.

C. Wikariusz ekonom (zarządca)

Wikariusz ekonom jest to kapłan mianowany przez ordynariusza dla zarządu wakującą parafią. Sprawuje on tę władzę do

³⁹ Por. kan. 471.

⁴⁰ Por. T. Szwagrzyk, *dz. cyt.*, s. 147.

⁴¹ Por. *tamże*, s. 147.

⁴² Por. kan. 1425. Oznacza to, że nie tylko dochody, ale i urząd duchowy przechodzi na osobę moralną; por. F. Bączkowicz, *dz. cyt.*, s. 346.

⁴³ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 113.

⁴⁴ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 165.

czasu nominacji właściwego proboszcza⁴⁵. Posiada te same prawa i obowiązki co i proboszcz w tych rzeczach, które odnoszą się do troski o dobro duchowe wiernych⁴⁶. Stąd też dekret „Spiritus sancti munera” władzę bierzmowania przyznaje wikariuszom ekonomom, odpowiednią do wykonywanych przez nich obowiązków duszpasterskich. Z natury rzeczy wikariusz ekonom jest ustanawiany tylko tymczasowo, toteż jego władza ustaje z chwilą nominacji właściwego proboszcza.⁴⁷ Nie ma władzy bierzmowania kapłan, który sprawuje duszpasterstwo w ciągu z góry określonego czasu, na przykład w ciągu roku, w ciągu kilku miesięcy⁴⁸. Jeśli jednak ktoś został ustanowiony duszpasterzem na czas nieokreślony, chociaż w każdej chwili może być usunięty, ma on prawo bierzmowania⁴⁹.

D. Kapłani posiadający wszelkie prawa i obowiązki proboszczów i pełniący stale oraz wyłączne duszpasterstwo na pewnym terytorium z określonym kościołem

Do tej grupy kapłanów mających prawo udzielać bierzmowania Dekret „Spiritus Sancti munera” zalicza takich, którzy aczkolwiek nie są proboszczami, wikariuszami aktualnymi lub wikariuszami ekonomami, posiadają jednak wszelkie prawa i obowiązki proboszczów oraz pełnią stale i wyłączne duszpasterstwo na pewnym terytorium z określoną kościołem.

Do tego, by jakiś kapłan, niezależnie od nazwy, jaką posiada, mógł zostać zaliczony do grona szafarzy uprawnionych

⁴⁵ Por. kan. 472.

⁴⁶ Por. kan. 473.

⁴⁷ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 113.

⁴⁸ Por. J. Pistoni, *De confirmatione a ministro extraordinario conferenda vi decreti S. C. de Sacramentis 14 Septembris 1946*, Città del Vaticano 1947, s. 91.

⁴⁹ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 172.

do bierzmowania na mocy Dekretu, musi on spełniać następujące warunki⁵⁰:

- a) powinien spełniać całkowite duszpasterstwo,
- b) duszpasterstwo to ma on wypełniać na sposób wyłączny,
- c) w sposób stały,
- d) na określonym terytorium,
- e) w oznaczonym kościele,
- f) i z pełnymi uprawnieniami i obowiązkami, jakie ma proboszcz.

Aby kapłan wypełniał te warunki, winien całkowicie i samodzielnie⁵¹ sprawować duszpasterstwo i to w sposób wyłączny. Wyłączność sposobu oznacza, że nie może on zarządzać tylko częścią wyodrębnionego terytorium lub sprawować swej władzy na sposób kumulatywny⁵².

Następnym warunkiem jest sprawowanie przez kapłana swej władzy w sposób stały. Znaczy to, że wystarczy, aby był on wyznaczony na to stanowisko na czas nieograniczony, co nie znaczy, że jest nieusuwalny, gdyż może być *ad nutum episcopi*⁵³. Warunku stałości nie spełnia jednak kapłan wyznaczony na określony okres, na przykład trzech lat, kilku miesięcy⁵⁴. Ponadto kapłan winien sprawować swą władzę na określonym terytorium w wyznaczonym kościele. Z danego kościoła może korzystać kumulatywnie z inną parafią, ale musi on być określony⁵⁵.

⁵⁰ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 114; M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, *dz. cyt.*, s. 147.

⁵¹ Por. T. Szwagrzyk, *dz. cyt.*, s. 147.

⁵² Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 173.

⁵³ Por. I. Grabowski, *dz. cyt.*, s. 451.

⁵⁴ Por. J. Pistoni, *dz. cyt.*, s. 91; I. Grabowski, *dz. cyt.*, s. 451.

⁵⁵ Por. J.S. Quinn, *The Extraordinary Minister of Confirmation according to the most recent Decrees of the Sacred Congregation*, Romae 1951, s. 91; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 173.

Trudno określić, jakie przyjmując kryterium, aby można było ocenić, czy kapłan taki posiada władzę z wszelkimi prawami i obowiązkami proboszcza. Słynny kanonista Cappello, idąc za orzeczeniem Stolicy Apostolskiej, jest zdania, że kapłan ów winien podlegać obowiązkowi odprawiania mszy świętych za wiernych⁵⁶. Czasami jednak kapłan może być zwolniony prawnie z tego obowiązku i wtedy to kryterium nie będzie wystarczające⁵⁷. Dlatego w każdym przypadku trzeba tę kwestię zbadać albo na podstawie dokumentu, albo ze zwyczaju⁵⁸. Jeżeli kapłan spełnia te wszystkie warunki, wtedy na mocy Dekretu jest szafarzem sakramentu bierzmowania.

Do tej grupy szafarzy wchodzi dwie kategorie kapłanów:

1. Wikariusz wieczysty (stały), proboszcz pomocniczy⁵⁹ i tak zwany kurat⁶⁰.

Kapłani ci są ustanawiani na czele wikariatów stałych (*vicariae perpetuae*)⁶¹, to znaczy na czele określonego terytorium z mieszkającymi na nim wiernymi. Terytorium to nie jest jeszcze formalnie erygowaną parafią, jednakże teren ten jest wyraźnie i dokładnie wyodrębniony z terenu dotychczasowej parafii, a kapłan postawiony na czele takiego wikariatu pełni

⁵⁶ Por. F. Cappello, *Adnotationes in Decretum de confirmatione administranda in mortis periculo*, "Periodica de re morali, canonica, liturgica" 35 (1946) s. 380; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 173.

⁵⁷ Por. C. Zerba, *Commentarius in decretum „Spiritus Sancti munera” – De confirmatione administranda iis, qui ex gravi morbo in mortis periculo sunt constituti. Editum a S. C. de Disciplina Sacramentorum. Appendix cum textu decreti et ritu servando*, Città del Vaticano 1947, s. 55n.

⁵⁸ Por. J. Pistoni, *dz. cyt.*, s. 91n.

⁵⁹ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 114.

⁶⁰ Kurat, z łac. *curatus* – duszpasterz zawiadujący parafią.

⁶¹ Por. kan. 1427.

wyłączną, stałą i pełną władzę proboszczowską⁶². Wikariusz stały w różnych diecezjach nosi różne nazwy, na przykład ekspozyt, lokalista, administrator, kuratus, rektor, rządcą⁶³.

2. Do tej grupy zaliczyć można kapelanów i rektorów domów pobożnych, szpitali, więzień i temu podobnych, ale tylko wówczas, gdy spełniają oni wszystkie warunki zawarte w Dekrecie. To znaczy, gdy ustanowieni są na tym urzędzie na sposób stały (*modo stabili*), posiadają własne, określone terytorium i oznaczony kościół oraz cieszą się prawami i obowiązkami proboszczowskimi, wykonując opiekę duszpasterską w sposób wyłączny⁶⁴. Stwierdzenie, czy dany kapłan spełnia stawiane przez Dekret warunki, może być dokonane na podstawie dokumentu nominacyjnego lub z prawa zwyczajnego⁶⁵.

Poza wymienionymi kapłanami - duszpasterzami żaden inny kapłan nie ma prawa bierzmowania na podstawie Dekretu, chociaż niektóre z osób pominiętych w Dekrecie stoją, z racji swoich zajęć, w bliskiej łączności z proboszczem lub tymi kapłanami, którym Dekret takie uprawnienie przyznaje.

Na tej więc zasadzie nie może bierzmować rektor seminarium, chociaż ma prawa proboszcza względem mieszkających w seminarium⁶⁶. Tak samo Dekret nie przyznaje uprawnień przełożonym zakonnym⁶⁷. Władza ta nie przysługuje również wikariuszowi współpracownikowi (*cooperator*) ani też kapłanowi, któryby z jakiegokolwiek tytułu zarządzał parafią - na-

⁶² Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 115.

⁶³ Por. F. Bączkowicz, *dz. cyt.*, nr 579.

⁶⁴ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 115.

⁶⁵ Należy zbadać, czy kapłan ten spełnia przepisy zawarte w kan. 462-470 i kan. 1344.

⁶⁶ Por. kan. 1368.

⁶⁷ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 116.

wet z polecenia ordynariusza⁶⁸. Nie jest uprawniony na mocy Dekretu również wikariusz adiutor (kan. 476), wikariusz substytut ani też wikariusz preekonom; choć według prawa są oni zrównani w uprawnieniach z samym proboszczem, prawo takie im nie przysługuje⁶⁹. Wikariusz preekonom jest to kapłan, który obejmuje zarząd parafii wakującej zanim jeszcze zostanie mianowany wikariusz ekonom. A więc będzie to albo wikariusz miejscowy kooperator, albo proboszcz sąsiedni; w przypadku braku takiego wikariusza, a w parafiach zakonnych – przełożony domu. Wikariusz substytut to kapłan, który zastępuje proboszcza w czasie jego nieobecności⁷⁰.

Nie posiadają również władzy bierzmowania kapelani wojskowi, nawet wówczas, kiedy sprawują całkowitą pieczę duszpasterską nad żołnierzami na terenie koszar, twierdz, szpitali, czy obozów wojskowych. Takiej odpowiedzi udzieliła Stolica Apostolska jednemu z biskupów polowych dnia 2 stycznia 1947⁷¹. Dotyczy to oczywiście kapelanów ściśle osobowych, którzy nawet na sposób kumulatywny nie posiadają określonego terytorium, chociaż mają pełne prawa proboszczowskie.

Po taksatywnym wymienieniu kapłanów, którym przysługuje władza bierzmowania, dekret „Spiritus Sancti munera” wylicza warunki konieczne do ważnego i godziwego udzielania sakramentu bierzmowania.

Władza bierzmowania wynikająca z Dekretu jest związana z urzędem sprawowanym przez kapłana i w myśl kan. 210 nie wolno jej przekazywać innym, jeśli nie zostanie to w prawie albo w indulcie wyraźnie udzielone. Dekret nic nie wspomina

⁶⁸ Por. *tamże*, s. 116.

⁶⁹ Por. *tamże*, s. 115n;

⁷⁰ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 115 n.; T. Szwaagrzyk, *dz. cyt.*, s. 148; M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, *dz. cyt.*, s. 146n.; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 175.

⁷¹ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 175.

o możliwości delegowania tej władzy, toteż szafarze wymienieni w Dekrecie muszą bierzmować osobiście (*per se ipsi, personaliter*)⁷².

Ponieważ udzielona Dekretem władza bierzmowania jest ściśle związana ze sprawowanym urzędem, toteż wymienione osoby otrzymują ją z chwilą objęcia w posiadanie *beneficium* – gdy chodzi o proboszcza⁷³ lub przez aktualne objęcie urzędu – gdy chodzi o urzędy niebeneficjalne⁷⁴.

Skoro władza ta jest związana z piastowanym urzędem, toteż można ją wykonywać tylko w czasie pełnienia tego urzędu (*durante munere*). Władza bierzmowania ustaje, gdy kapłan w jakikolwiek sposób traci swój urząd lub *beneficium*, czy to po upływie czasu na jaki urząd lub *beneficium* uzyskał⁷⁵, na skutek prawomocnego zrzeczenia się urzędu lub *beneficium*⁷⁶, przesienienia⁷⁷, pozbawienia urzędu lub *beneficium*,⁷⁸ usunięcia drogą procesu administracyjnego⁷⁹ lub na skutek śmierci⁸⁰. Władza ta ustaje również, gdy uprawniony kapłan zaciągnie pewne określone w Kodeksie kary, jak ekskomunikę po wyroku skazującym lub orzekającym⁸¹, suspensę dotyczącą władzy

⁷² Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 116; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 182; M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 148.

⁷³ Por. kan. 461 i 1443-1445.

⁷⁴ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 116.

⁷⁵ Por. tamże, s. 116.

⁷⁶ Por. kan. 184-191.

⁷⁷ Por. kan. 193n.

⁷⁸ Por. kan. 192 i 2299.

⁷⁹ Por. kan. 2147-2161.

⁸⁰ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 116.

⁸¹ Por. kan. 2265.

bierzmowania⁸², interdykt⁸³. Dalej, władza ta wygasa zupełnie, gdy ekskomunikowany staje się *vitandus*⁸⁴.

Uprawnienie do bierzmowania może być ważne wykorzystywane jedynie na terytorium podległym jurysdykcyjnie szafarzowi. Na swoim terytorium uprawniony szafarz może bierzmować wszystkich wiernych, którzy aktualnie tam przebywają, zarówno tych, którzy mają stałe jak i czasowe zamieszkanie jak również przybyszów i włóczęgów, nawet gdyby specjalnie przybyli, aby przyjąć bierzmowanie⁸⁵.

Uprawniony kapłan może ważne i godziwie bierzmować również osoby zamieszkałe w miejscach wyjętych spod jurysdykcji parafialnej, a więc w miejscach należących do zgromadzenia lub zakonu cieszącego się przywilejem egzempcji, nie wyłączając seminariów, przytułków, szpitali i wszelkiego rodzaju instytucji zakonnych⁸⁶. Poza własnym terytorium szafarz uprawniony na mocy Dekretu nie może ważne bierzmować nawet własnych poddanych⁸⁷. „Nie co do ważności, ale tylko do godziwości trzeba zachować warunek dotyczący tego, że proboszcz może bierzmować, jeśli biskup diecezjalny czy jakkolwiek biskup posiadający łączność ze Stolicą Apostolską, jest w ogóle nieobecny na tym terenie, albo ma prawną przeszkodę co do udzielenia bierzmowania w danym przypadku. Warunku tego można nie zachować przy zaistnieniu poważnej trudności. A poważna trudność co do przywołania biskupa może mieć miejsce tak w mieście biskupim, jak w parafiach podmiejskich, a także w parafiach oddalonych od miasta biskupiego, i to tak po stronie biskupa, jak również po

⁸² Por. kan. 2279.

⁸³ Por. kan. 2275.

⁸⁴ Por. kan. 2258 § 2; kan. 2266; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 184.

⁸⁵ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 184.

⁸⁶ Por. *tamże*, s. 185.

⁸⁷ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 149.

stronie prezbitera jako nadzwyczajnego szafarza, lub po stronie oczekującego na bierzmowanie, np. stanu jego zdrowia”⁸⁸.

Do ważności sakramentu bierzmowania należą warunki, jakim musi odpowiadać przyjmujący ten sakrament, mianowicie: jego ciężka choroba, niebezpieczeństwo śmierci wynikające z tej choroby i prawdopodobieństwo śmierci.

Dekret ograniczając niebezpieczeństwo śmierci do przyczyny choroby - przyczyny wewnętrznej, wyklucza tym samym ważne użycie władzy bierzmowania w stosunku do osób znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci z powodu przyczyny zewnętrznej. Kapłan może według własnej roztropności ocenić stan chorego i bez wahania, jeżeli uzna to za słuszne, udzielić sakramentu bierzmowania⁸⁹.

Szczegółowe jednak omówienie tych warunków należy do innego tematu, a mianowicie tematu, jakim jest podmiot sakramentu bierzmowania.

Dekret obwarowuje zawarte w nim przepisy pewnymi sankcjami. Przekroczenie granic uprawnień przyznanych szafarzom powoduje nieważność udzielonego sakramentu, a szafarze w myśl postanowienia kan. 2365 zostają pozbawieni władzy bierzmowania. Szafarz bierzmowania zaciąga karę określoną przez kan. 2365 i udzielone przez niego bierzmowanie jest nieważne, jeżeli udziela go poza granicami swego terytorium, udziela go niewiernemu, katechumenowi, heretykowi, schizmatykowi, apostacie, wiernemu, który nie znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci z powodu ciężkiej choroby lub jeżeli zagraża mu niebezpieczeństwo śmierci, ale z przyczyn zewnętrznych⁹⁰ albo gdy udziela wiernemu, który jest obrząd-

⁸⁸ *Tamże*, s. 149n.; por. J. Pistoni, *dz. cyt.*, s. 109; J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 122; T. Szwagrzyk, *dz. cyt.*, s. 150.

⁸⁹ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 188-189.

⁹⁰ Por. *tamże*, s. 203.

ku niełacińskiego⁹¹. W myśl kan. 2365 Dekret postanawia, że kapłan, który udziela sakramentu bierzmowania nie mając do tego uprawnienia, podlega karze suspensy.

Dekret nakłada również na szafarzy obowiązek pouczenia wiernych o sakramencie, aby mogli owocnie go przyjąć oraz, aby szafarze zatroszczyli się o to, by chorzy mający przyjąć bierzmowanie zdobyli konieczny stan łaski i odpowiednią dyspozycję duchową⁹².

Po udzieleniu sakramentu bierzmowania szafarz ma odnotować w księdze bierzmowanych imię i nazwisko bierzmowanego, szafarza, rodziców bierzmowanego i świadka, jak również datę i miejsce bierzmowania⁹³. Oprócz tego zapis powinien zawierać taką adnotację: „Bierzmowania udzielono na mocy indultu apostolskiego w nagłym niebezpieczeństwie śmierci na skutek ciężkiej choroby”⁹⁴.

Jeśli bierzmowany nie jest poddanym szafarza, wtedy odnotowując w księdze winien podać diecezję i parafię bierzmowanego, a o fakcie udzielenia mu sakramentu winien czym prędzej powiadomić jego proboszcza⁹⁵. W myśl Dekretu szafarz o każdym przypadku udzielenia bierzmowania winien natychmiast powiadomić Ordynariusza miejsca, podając okoliczności towarzyszące udzieleniu sakramentu⁹⁶.

Te szczegółowe przepisy i surowe sankcje przewidziane przez Dekret świadczą o tym, z jak wielką czcią Kościół odnosi się do sakramentów świętych. Jest to jednocześnie przestroga dla szafarzy nadzwyczajnych, którym prawodawca udzielił uprawnień wychodzących poza zakres ich normalnego zakresu

⁹¹ Por. J. Rybczyk, *dz. cyt.*, s. 123.

⁹² Por. „Acta Apostolicae Sedis” 36 (1946), s. 353.

⁹³ Por. kan. 798.

⁹⁴ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 36 (1946), s. 353.

⁹⁵ Por. *tamże*.

⁹⁶ Por. *tamże*.

możliwości, aby korzystali z nich według przepisów Dekretu, mając na celu dobro duchowe wiernych.

Wydanie dekretu „Spiritus Sancti munera” było przełomem w sposobie patrzenia na nadzwyczajnego szafarza sakramentu bierzmowania. Dekret ten ustanowił rzesze nadzwyczajnych szafarzy bierzmowania, którymi są kapłani pracujący w duszpasterstwie, do których wierni mają łatwiejszy dostęp niż do zwyczajnych szafarzy tego sakramentu.

2. Rozszerzenie uprawnień w późniejszych dokumentach Stolicy Apostolskiej

Dekret „Spiritus Sancti munera” świadczy o ogromnej trosce Stolicy Apostolskiej o dobro duchowe wiernych i o woli przyjscia z pomocą zagrożonym niebezpieczeństwem śmierci, którzy chcą być umocnieni sakramentem bierzmowania.

Widząc palące potrzeby w tej materii, powodowane między innymi rozwojem terytorialnym Kościoła i odpowiadając pozytywnie na prośby ordynariuszów, Stolica Apostolska wydała następane dokumenty poszerzające uprawnienia prezbiterów jako nadzwyczajnych szafarzy sakramentu bierzmowania.

W Kościele oprócz krajów o ustalonej organizacji i podziale terytorialnym na parafie, dekanaty, diecezje i metropolie, istnieją tereny, gdzie ta struktura organizacyjna dopiero się tworzy i ciągle się rozwija - są to kraje misyjne. Tereny te podlegają Świętej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary.

Dekret „Spiritus Sancti munera” obejmował wprawdzie tereny misyjne, ale spośród taksatywnie w nim wymienionych szafarzy na tych terenach znajdowali się jedynie quasi-pro-

boszczowie⁹⁷. Ordynariusze z tych terenów zwrócili się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o szersze uprawnienia do udzielania bierzmowania dla duszpasterzy pracujących na misjach.

Stolica Apostolska pozytywnie ustosunkowała się do próśb ordynariuszów z terenów misyjnych i papież Pius XII dekretem Kongregacji Rozkrzewiania Wiary „Post latum” z dnia 18 grudnia 1947 roku upoważnił miejscowych ordynariuszów, zależnych od teje Kongregacji, do delegowania władzy bierzmowania wszystkim podległym ich jurysdykcji prezbiterom pracującym w duszpasterstwie⁹⁸.

Dekret nie udziela władzy bierzmowania bezpośrednio prezbiterom, ale uprawnia ordynariuszów misyjnych do przekazywania im tej władzy. Pod nazwą ordynariusza rozumiemy tutaj: wikariusza i prefekta apostolskiego, przełożonego misji, ich wikariuszy delegatów⁹⁹ oraz tych, którzy obejmują czasowy zarząd wikariatem lub prefekturą apostolską¹⁰⁰. W myśl tego Dekretu ordynariusze mogą udzielać władzy bierzmowania dowolnej liczbie prezbiterów spełniających dwa warunki: zajmują się pracą duszpasterską oraz podlegają ich jurysdykcji¹⁰¹. Z tytułu pracy duszpasterskiej można tu zaliczyć następujących kapłanów: quasi-proboszczowie, wszyscy wikariusze

⁹⁷ Por. A. Gutiérrez, *De confirmatione administrando in Missionibus iis, qui ex gravi morbo in periculo mortis sunt constituti*, “Commentarium pro Religiosis et Missionaris” 29 (1948), s. 238.

⁹⁸ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 40 (1948), s. 41.

⁹⁹ Wikariusz i prefekt apostolski oraz przełożony misji według KPK nie mają prawa mianowania wikariusza generalnego. Toteż w 1919 roku Benedykt XV udzielił im władzy mianowania wikariusza delegata, który praktycznie równa się wikariuszowi generalnemu - por. „Acta Apostolicae Sedis” 12 (1920) s. 120; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 210.

¹⁰⁰ Por. kan. 309 i 310 § 2.

¹⁰¹ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 154.

parafialni¹⁰², kapłani delegowani do pracy duszpasterskiej w stacji misyjnej, kolegium, przytułku, sierocińcu itp., nawet jeśli wykonują pracę duszpasterską jednorazowo - *per modum actus*. Dekret nie ogranicza tym prezbiterom władzy bierzmowania tylko do terytorium quasi-parafii lub stacji misyjnej, ale pozwala im z niej korzystać w obrębie całej prefektury, wikariatu czy misji.

Kapłan, który otrzymał władzę bierzmowania od swego ordynariusza na mocy dekretu „*Post latum*”, może ważnie bierzmować tylko wiernych obrządku łacińskiego¹⁰³, znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci, zarówno dzieci jak i dorosłych. Niebezpieczeństwo śmierci może pochodzić zarówno z przyczyn wewnętrznych, jak choroba, starość, ale i z przyczyn zewnętrznych: czekająca ciężka operacja, trudny poród, nalot samolotów nieprzyjacielskich w czasie wojny, egzekucja¹⁰⁴.

Dekret „*Post latum*”, mówiąc o udzielaniu bierzmowania przez kapłana w miejscu rezydencji biskupa, nie używa klauzuli „*dummodo*”, czyli obecność biskupa nie pozbawia kapłana prawa do ważnego udzielania bierzmowania¹⁰⁵. Nieobecność biskupa lub jego prawna przeszkoda wymagane są jedynie do godziwości sprawowanego przez kapłana bierzmowania. M. Pastuszko sugeruje nawet, że skoro w dekrecie „*Post latum*” nie ma zastrzeżenia, że duszpasterze misyjni muszą osobiście bierzmować, to też ważnie bierzmowałby nawet kapłan zastępujący misjonarza¹⁰⁶.

Dekret „*Post latum*” Stolica Apostolska wydała na podstawie obserwacji zmian zachodzących na terenach misyjnych,

¹⁰² Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 210.

¹⁰³ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 154.

¹⁰⁴ Por. A. Gutiérrez, *dz. cyt.*, s. 247; R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 212.

¹⁰⁵ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 40 (1948), s. 41.

¹⁰⁶ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 155.

mając na uwadze dobro duchowe mieszkających tam wiernych. Zmiany zachodziły również na pozostałych terenach, tam, gdzie Kościół miał już dobrze rozwiniętą strukturę organizacyjną. Zwłaszcza na skutek dwóch ostatnich wojen światowych nastąpiły liczne migracje ludności. Wydane dotychczas przez Stolicę Apostolską przepisy okazały się niewystarczające - nie obejmowały wszystkich wiernych. Chodzi tu głównie o wiernych obrządków wschodnich, którzy na skutek wojen znaleźli się na terenach zamieszkałych przez katolików obrządku łacińskiego. Rozproszenie, w jakim żyli tam katolicy rytu wschodniego, jak również przyjmowanie przez nich posług religijnych od kapłanów łacińskich sprawiało, że niejednokrotnie ci katolicy, a zwłaszcza młodzież i dzieci, nie wiedzieli, do jakiego obrządku należą lub też byli przekonani, że należą do obrządku łacińskiego¹⁰⁷. W myśl kanonu 782 § 4 kapłan obrządku łacińskiego, uprawniony indultem apostolskim do bierzmowania wiernych swego rytu, nie mógł ważnie bierzmować wiernych obrządku wschodniego, o ile nie zostało to wyraźnie w indulcie zastrzeżone. Taka sytuacja prawna, a z drugiej strony stan faktyczny, zagrażały, że kapłan łaciński, udzielający bierzmowania wiernym obrządku wschodniego na mocy indultu apostolskiego, niemający jednak specjalnego uprawnienia w stosunku do wiernych tego obrządku, narażał sakrament bierzmowania na nieważność. Ponieważ w związku z wydaniem dekretów „*Spiritus Sancti munera*” i „*Post latum*” wzrosła liczba kapłanów udzielających bierzmowania, to w konsekwencji wzrosło także ryzyko, że zwiększy się liczba nieważnie udzielanych bierzmozań.

Rozwiązaniem tej sytuacji było wydanie dnia 1 maja 1948 roku przez Świętą Kongregację Kościołów Wschodnich, w porozumieniu ze Świętą Kongregacją Sakramentów, dekretu

¹⁰⁷ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 40 (1948), s. 422.

„O udzielaniu sakramentu bierzmowania wiernym obrządku wschodniego przez kapłanów obrządku łacińskiego, którzy posiadają władzę bierzmowania swoich wiernych”¹⁰⁸. Dekret ten ma ścisły związek z dekretem „*Spiritus Sancti munera*”, na który też wyraźnie się powołuje.

W myśl Dekretu Świętej Kongregacji Kościołów Wschodnich, jeśli kapłan obrządku łacińskiego posiada władzę bierzmowania wiernych swojego obrządku, czy to na mocy indultu apostołskiego¹⁰⁹, czy też na mocy dekretu „*Spiritus Sancti munera*”¹¹⁰, może udzielić sakramentu bierzmowania wiernym obrządku wschodniego pod warunkiem, że wierni ci nie przyjęli tego sakramentu bezpośrednio po chrzcie i kapłan-szafarz sprawuje nad nimi opiekę duchową¹¹¹ według norm Konstytucji Apostolskiej papieża Leona XIII „*Orientalium dignitas*” z dnia 30 listopada 1894 roku¹¹². Spełnienie tych warunków jest wymagane do ważności sakramentu.

Kapłan mający udzielić bierzmowania wiernemu obrządku wschodniego najpierw musi mieć pewność, że ten nie był bierzmowany zaraz po chrzcie, jak jest to w zwyczaju Kościoła wschodniego. Wśród Kościołów wschodnich, na przykład Ma-

¹⁰⁸ „*Decretum de Sacramento Confirmationis administrando etiam fidelibus orientalium rituum a presbyteris latini ritus, qui hoc indulto gaudent pro fidelibus sui ritus*”, por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 40 (1948), 422n.

¹⁰⁹ Chodzi tu o wszystkich kapłanów, obojętnie czy udzielają bierzmowania na mocy indultu partykularnego bezpośrednio udzielonego im przez Stolicę Apostolską, czy też na mocy delegacji ordynariusza – jak to jest na terenach misyjnych, gdzie władza bierzmowania udzielana jest kapłanom pośrednio. Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 40 (1948), s. 41.

¹¹⁰ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 40 (1948), s. 423.

¹¹¹ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 40 (1948), s. 422.

¹¹² Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 27 (1895), s. 257-264, Konstytucja ta postanawiała, że o ile wierni obrządku wschodniego zamieszkają poza terytorium patriarchatu, są pod administracją kleru łacińskiego.

ronitów, Koptów (w przypadku, gdy chrzest udzielany jest prywatnie)¹¹³, Greków zamieszkałych na Cyprze i u Italo-Greków¹¹⁴ nie udziela się bierzmowania bezpośrednio po chrzcie.

Następnie kapłan-szafarz musi sprawdzić, czy wierny rytu wschodniego jest jurysdykcyjnie pod opieką duchową Kościoła łacińskiego, bo sam fakt zamieszkiwania pośród wiernych obrządku łacińskiego nie świadczy jeszcze, że jest on poddany pieczy duchowej kapłanów łacińskich¹¹⁵. Są bowiem kraje o dużych skupiskach wiernych obrządku wschodniego i Stolica Apostolska utworzyła tam ordynariaty¹¹⁶ i egzarchaty¹¹⁷; tym samym kapłani łacińscy nie mogą w tych krajach korzystać z uprawnień dekretu Świętej Kongregacji Kościoła Wschodniego, gdyż wierni obrządku wschodniego podlegają już tam swojej hierarchii kościelnej.

Obydwa te dokumenty, zarówno dekret Kongregacji Rozkrzewiania Wiary „Post latum”, jak i dekret Kongregacji Kościołów Wschodnich świadczą, jak bardzo Stolica Apostolska czuwa nad dobrem duchowym swoich wiernych, jak bacznie obserwuje zachodzące w świecie zmiany i na bieżąco chce zaradzić wszystkim rodzącym się potrzebom duchowym.

Po wydaniu dekretu „Spiritus Sancti munera” wydawało się, że kapłani pracujący w duszpasterstwie, dzięki uprawnieniom, jakie otrzymali, swoją opieką obejmą wszystkich potrze-

¹¹³ Por. F. Cappello, *Adnotationes in Decretum de confirmatione administranda in mortis periculo*, „Periodica de re morali, canonica, liturgica” 35 (1946), 380, nr 784.

¹¹⁴ Por. J.S. Quinn, *The Extraordinary Minister of Confirmation according to the most recent Decrees of the Sacred Congregation*, Romae 1951, s. 119n.

¹¹⁵ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 218.

¹¹⁶ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 21 (1929), s. 152; „Acta Apostolicae Sedis” 44 (1952) s. 382.

¹¹⁷ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 40 (1948), s. 287-290.

bujących wiernych i w każdej sytuacji, jakiej by ci wierni się znaleźli. Jednak z tej racji, że szafarze bierzmowania byli w powyższym Dekrecie wyliczeni taksatywnie, wynikały trudności z jego zastosowaniem w odniesieniu na przykład do kapelanów w szpitalach dla dzieci, zakładach położniczych, w różnych zakładach opiekuńczych, wśród emigrantów, do kapelanów duszpasterstwa morskiego¹¹⁸ i kapelanów wojskowych¹¹⁹.

Już niedługo po ukazaniu się dekretu „*Spiritus Sancti muneris*” arcybiskupi i biskupi Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w 1948 roku zwrócili się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o przyznanie uprawnienia do bierzmowania dla kapelanów szpitali ginekologicznych, domów dziecka¹²⁰, przytułków dla kobiet ciężarnych oraz szpitali dziecięcych¹²¹.

Święta Kongregacja Sakramentów, po uprzednim porozumieniu się z papieżem Piusem XII, przychylnie odpowiedziała na te prośby dnia 18 listopada 1948 roku¹²² wydając reskrypt, w którym określała warunki, pod jakimi mogą udzielać sakramentu bierzmowania wymienieni w prośbie kapelani dzieciom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci. Udzielając im władzy bierzmowania, prawodawca jednocześnie określił warunki, przy spełnieniu których mogli oni korzystać z udzielonego im upoważnienia.

W myśl tego rozporządzenia kapelan taki musi być przydzielony na stałe do danej instytucji, a jeśli jest kilku stałych kapelanów w jednej instytucji, wtedy uprawnienie to przysługuje pierwszemu z nich, z wykluczeniem pozostałych¹²³. Kape-

¹¹⁸ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 220.

¹¹⁹ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, *dz. cyt.*, s. 151.

¹²⁰ Por. *tamże*, s. 151n.

¹²¹ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 221.

¹²² Por. *tamże*, s. 221.

¹²³ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, *dz. cyt.*, s. 152.

lan taki z udzielonej mu władzy może korzystać jedynie osobiście. W wypadku nieobecności uprawnionego kapelana lub niemożności udzielenia przez niego bierzmowania osobiście, nikt inny nie może ważne zastąpić go poza miejscowym proboszczem lub jakimkolwiek biskupem posiadającym łączność ze Stolicą Apostolską¹²⁴. Kapelan-szafarz według tego rozporządzenia godziwie sprawuje bierzmowanie, jeśli nie można wezwać miejscowego biskupa albo ma on prawną przeszkodę oraz jeśli nie można wezwać żadnego biskupa mającego łączność z Rzymem, a także, jeżeli miejscowy proboszcz jest nieobecny lub ma prawną przeszkodę¹²⁵. Uprawnieni kapłani mogą udzielać bierzmowania jedynie dzieciom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci. To pozwolenie zostało udzielone na rok¹²⁶. W jubileuszowym 1950 roku zostało ono przedłużone na dalszy rok, a w 1951 roku - na następne trzy lata, z zastrzeżeniem jednocześnie, aby ordynariusze starali się w stosownym czasie o przedłużenie indultu.

Podobne uprawnienia otrzymali 12 stycznia 1948 roku kapelani zakładów i klinik położniczych oraz szpitali w diecezji Nantes we Francji¹²⁷. Takie uprawnienie stało się udziałem dnia 10 stycznia 1950 roku kapelanów wszystkich szpitali, w których przebywają dzieci we wszystkich diecezjach Niemiec¹²⁸.

Po uzyskaniu indultów dla kapelanów szpitali przez biskupów Ameryki Północnej, Niemiec oraz diecezji Nantes we Francji, również wojskowy ordynariusz z Hiszpanii zwrócił się

¹²⁴ Por. *tamże*, s. 152.

¹²⁵ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 222; M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, *dz. cyt.*, s. 152.

¹²⁶ Por. R. Dworecki, *dz. cyt.*, s. 221.

¹²⁷ Por. A. Delchard, *De confirmatione iis qui ex gravi morbo in periculo mortis sunt constituti*, "Nouvelle Revue Theologique" 70 (1948), s. 531-533.

¹²⁸ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 153.

do Stolicy Apostolskiej z prośbą o indult upoważniający kapelanów wojskowych do udzielania bierzmowania. Prośbę swoją uzasadniał tym, że nie do wszystkich miejsc zajętych przez wojsko może przychodzić miejscowy biskup lub proboszcz.

To uzasadnienie Stolica Apostolska uznała za wystarczające i dnia 23 czerwca 1952 roku upoważniła kapelanów wojskowych do udzielania bierzmowania poddanym ich trosce duszpasterskiej żołnierzom oraz innym osobom, w czasie sprawowania przez nich urzędu kapelana¹²⁹ i z zachowaniem przepisów zawartych w dekrete „*Spiritus Sancti munera*”.

Podobny indult uzyskali dnia 31 sierpnia 1953 roku kapelani i dyrektorzy Dzieła Apostolstwa Morza (*Opus Apostolatus Maris*), którzy przestrzegając warunki określone w dekrete „*Spiritus Sancti munera*” mogli bierzmować na terenie portu, w domu *Stella Maris*, w szpitalu i w akademii marynarki – zagrożonych niebezpieczeństwem śmierci, natomiast w czasie podróży morskiej – wszystkich znajdujących się na okręcie¹³⁰.

Dnia 7 października 1953 roku Kongregacja Konsystorialna udzieliła uprawnienia do bierzmowania misjonarzom emigrantów ustanawianych według Konstytucji Apostolskiej „*Exsul familia*” z 1952 roku¹³¹. Misjonarze ci pełnią opiekę duszpasterską nad emigrantami, wychodźcami i uciekinierami, którzy z powodu prześladowań lub złej sytuacji ekonomicznej byli zmuszeni opuścić rodzinny kraj. Dokument ten uprawniał kapelanów-misjonarzy do udzielania sakramentu bierzmowania wiernym poddanym ich jurysdykcji, według norm zawartych w dekrete „*Spiritus Sancti munera*”.

Mimo tak licznych dokumentów Stolicy Apostolskiej, poszerzających grono nadzwyczajnych szafarzy sakramentu

¹²⁹ Por. *tamże*.

¹³⁰ Por. *tamże*, s. 153n.

¹³¹ Por. „*Acta Apostolicae Sedis*” 45 (1953), s. 758.

bierzmowania, nie stanowiło to rozwiązania w sposób kompleksowy potrzeb duszpasterskich związanych z udzielaniem tego sakramentu. Nadal wysuwano postulaty duszpasterskie w tym zakresie. Udzielanie indultów uprawniających do bierzmowania nie załatwia tego problemu w skali ogólnej, gdyż z uprawnień w nich zawartych mogą korzystać jedynie ci, którzy je otrzymali. Udzielano ich tylko tym, którzy o nie prosili, a nie wszyscy, którym te uprawnienia były potrzebne, starali się o nie. Uciążliwe było również to, że indultów udzielano na określony okres, a po jego upływie znów trzeba było zwracać się ze stosowną prośbą do Stolicy Apostolskiej. Indultów udzielano zwykle na niedługi okres. Było to uciążliwe zarówno dla ordynariuszów miejscowych jak i dla prawodawcy.

W związku z tymi problemami zagadnienie sakramentu bierzmowania postanowiono wnieść pod obrady Soboru Watykańskiego II¹³². Komisja przygotowawcza do Spraw Sakramentów, przeanalizowawszy postulaty przedpoborowe, sporządziła schemat dekretu o sakramencie bierzmowania (*Schema Decreti de Sacramento Confirmationis*), który ostatecznie został przyjęty na sesji generalnej tejże Komisji, odbytej w dniach 24 lutego – 4 marca 1961 roku¹³³. Jednakże Komisja do Koordynacji Prac Soboru (*Commissio de Coordinandis Concilii Laboribus*), ustanowiona przez Jana XXIII, schemat ten wyeliminowała, a unormowanie kwestii związanych z tym sakramentem zaleciła dopiero w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego¹³⁴.

¹³² Por. T. Pawluk, *Bierzmowanie w świetle postanowień Soboru Watykańskiego II i posoborowego prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 20 (1977), nr 1-2, s. 180.

¹³³ Por. *tamże*, s. 181.

¹³⁴ Por. J. Kowalczyk, *De extraordinario confirmationis ministro. Comparatio inter disciplinam Ecclesiae Latinae et Ecclesiarum Orientalium*, Romae 1969, s. 57-60.

Jednak papież Paweł VI, pragnąc zaradzić trudnościom w związku z szafowaniem sakramentu bierzmowania, wydał dnia 30 listopada 1963 roku *motu proprio* „Pastorale munus”¹³⁵. W dokumencie tym papież upoważnił biskupów rezydencjalnych, wikariuszów i prefektów apostolskich, administratorów apostolskich ustanawianych na stałe, opatów i prałatów udzielnych¹³⁶ do delegowania kapelanów jakichkolwiek zakładów leczniczych, żłobków¹³⁷, sierocińców i więzień¹³⁸, aby mogli oni bierzmować wiernych, którym grozi niebezpieczeństwo śmierci, przy zachowaniu przepisów zawartych w dekrete „Spiritus Sancti munera”. Wyliczenie instytucji, których kapelani mogą otrzymać uprawnienie do bierzmowania, jest taksatywne.

Motu proprio „Pastorale munus” nie przyznaje więc uprawnień bezpośrednio prezbiterom, lecz biskupom rezydencjalnym i innym ordynariuszom miejsca, a ci dopiero mogą udzielać władzy bierzmowania kapelanom określonych instytucji. Chociaż w *motu proprio* nie ma mowy o tym, że jeżeli w jednej instytucji jest kilku kapelanów, to nie wolno upoważniać do bierzmowania więcej niż jednego z nich, to jednak mając na uwadze dekret „Spiritus Sancti munera” i wydane po nim dokumenty, należy uważać, że również na mocy tego rozporządzenia papieskiego może być delegowany do bierzmowania tylko jeden kapelan w jednym zakładzie¹³⁹.

¹³⁵ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 56 (1964), 5-12.

¹³⁶ Por. „Acta Apostolicae Sedis” 58 (1964), s. 6; Podmiot uprawnień z *motu proprio* „Pastorale munus” został poszerzony pismem Sekretariatu Stanu z dnia 24 listopada 1964 roku, które ogranicza swą moc obowiązującą tylko do Kongregacji Rozkrzewiania Wiary i podległych jej ordynariuszów.

¹³⁷ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 158.

¹³⁸ Por. T. Pawluk, *dz. cyt.*, s. 182.

¹³⁹ Por. M. Pastuszko, *Prezbiter jako szafarz...*, s. 157.

Uprawniony do bierzmowania kapelan udziela go niegodziwie, jeżeli:

- 1) proboszcz jest obecny;
- 2) proboszcz jest nieobecny, ale łatwo go powiadomić i chce udzielić bierzmowania;
- 3) proboszcz jest nieobecny, ale łatwo można powiadomić biskupa i chce on udzielić bierzmowania¹⁴⁰.

Ponadto udzielając bierzmowania kapelan winien zachować końcowe przepisy dekretu „Spiritus Sancti munera”, a więc uwzględniać przepisy zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego, bierzmować według przepisanej obrzędu i bezinteresownie, a po bierzmowaniu winien zadbać o sporządzenie odpowiednich adnotacji i o zawiadomienie miejscowego ordynariusza¹⁴¹.

Dzięki *motu proprio* „Pastorale munus” sprawa nadzwyczajnego szafarza sakramentu bierzmowania posunęła się nieco naprzód, gdyż:

- 1) biskupi rezydencjalni i inni ordynariusze miejsca na stałe otrzymali władzę delegowania kapelanów do bierzmowania;
- 2) nie tylko kapłani posiadający proboszczowską władzę terytorialną mogli odtąd bierzmować wiernych znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci, ale również kapelani szpitali i innych instytucji wymienionych w *motu proprio*;
- 3) nie został podany powód niebezpieczeństwa śmierci, toteż wymienieni kapelani mogli bierzmować w każdym przypadku, ilekroć roztropnie można było sądzić o możliwości nadejścia śmierci, podczas gdy dekret „Spiritus Sancti munera” upoważniał kapłanów z terytorialną władzą proboszczowską do bierzmowania wiernych, którzy byli w niebezpieczeństwie śmierci z powodu ciężkiej choroby.

¹⁴⁰ Por. *tamże*, s. 160.

¹⁴¹ Por. *tamże*.

Jednakże wiele kwestii związanych z udzielaniem bierzmo-
wania przez prezbitera zostało nadal nierozwiązanych, na przy-
kład nie brano do tej pory pod uwagę, że sakramentów świę-
tych znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci chorym
przeważnie udzielają wikariusze współpracownicy, a nie pro-
boszczowie.

SUMMARY

Therefore, the “Pastorale munus” *motu proprio* does not grant the faculties directly to presbyters but to residential bishops and other local ordinaries, who can in turn grant the faculty to confirm to chaplains of specific institutions. The *motu proprio* does not state that in case of several chaplains in one institution, the faculty to confirm should not be granted to more than one of them; however, taking into account the decree “Spiritus Sancti munera” and the documents issued later, it should be assumed that also by virtue of this papal regulation, only one chaplain can be delegated to confirm at a single establishment